

9.8.2012

Dnro 1337/5/12

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

LAUSUNTO YHDYSKUNTASEURAAMUSTOIMIKUNNAN MIETINNÖSTÄ ”YHDYSKUNTASEURAAMUKSIA KOSKEVAN LAINSÄÄDÄNNÖN KOKONAISUUDISTUS”

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö 2.4.2012 (Dnro 13/69/2008)

Oikeusministeriö on viitekohdassa mainitussa kirjeessään pyytänyt eduskunnan oikeusasiamieheltä lausuntoa yhdyskuntaseuraamustoimikunnan mietinnöstä Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus (OMML 12/2012).

Esitän lausuntonani kohteliaimmin seuraavan.

Toimikunta ei ehdota sisällöllisesti merkittäviä uudistuksia yhdyskuntaseuraamusjärjestelmään. Ehdotuksen mukaan keskeinen sääntely eri yhdyskuntaseuraamuksista koottaisiin yhteen uuteen lakiin. Pidän tällaista ”kodifointihanketta” kannatettavana mietinnössä esitetyistä syistä. Tätä kautta olisi saavutettavissa etuja yhdyskuntaseuraamusten tuomitsemiseen ja täytäntöönpanoon liittyvään arviointi- ja selvitystyöhön.

Ainoa kokonaan uusi avaus on mietinnössä ehdotettu sakkopalvelu, jota voitaisiin käyttää sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanomuotona. Asiayhteyteen liittyy myös ehdotus siitä, että samannimikkeisten sakkorikosten toistuvuustapauksissa tuomioistuimien voisi muuntaa myös rangaistusmääräysmenettelyssä annetun sakon vankeudeksi. Minulla ei ole huomauttamista viimeksi mainitusta ehdotuksesta.

Sitä vastoin sakkopalvelun kohdalla kysymyksiä herättää se, että tämän rangaistusmuodon käyttö ei perustuisi rikoksesta rangaistuksen tuomitsevan tuomioistuimen päätökseen (ehdotetun rikoslain 2 a luvun 4 §:n mukaan muuntorangaistus ”voidaan panna täytäntöön vankeutena tai sakkopalveluna”), vaan Rikosseuraamuslaitoksen harkintaan. Ehdotuksessa kylläkin täsmennetään harkinnassa käytettäviä kriteereitä, mutta ehdotus joka tapauksessa tekisi periaatteellisesti merkittävän muutoksen siinä, että rangaistuksen tarkempi laatu määriteltäisiin tuomioistuimen ulkopuolella. Ehdotettua linjausta on mielestäni syytä pohtia asian jatkovalmistelussa erityisesti tuomiovallan ja täytäntöönpanovallan rajanvedon kannalta.

Kannatan ehdotusta lisätä valvontaa alle 21-vuotiaina rikoksen tehneiden henkilöiden yhdyskuntaseuraamuksissa.

Pidän perusteltuna sitä, että valvottu koevapaus luokiteltaisiin yhdyskuntaseuraamukseksi.

Kannatan lisäksi ehdotusta mahdollistaa ehdonalaisvalvonta myös lyhyisiin tuomioihin sekä hoidollisen elementin vahvistamista ja pyrkimystä hoidon jatkuvuuden turvaamiseen rangais-
tuksen suorittamisen jälkeen.

Viimeksi mainituilta osin keskeistä on yhteistyö kuntien kanssa. Näiltä osin mietinnössä rajoitu-
taan esittämään toivottavana pidettäviä suuntaviivoja yhteistyölle, mutta ei tehdä esityksiä,
joilla yhteistyön toimivuus voitaisiin varmistaa.

Mietinnössä ei ole valvontarangaistusta koskevia ehdotuksia tämän seuraamusmuodon uu-
tuuden johdosta. Mietinnössä todetaan perustellusti, että erilaisiin yhdyskuntaseuraamuksiin
liittyvä sosiaalinen valikoituminen ei ole täysin vältettävissä. Valvontarangaistus mahdollistaa
tuomitun työ- tai opiskelupaikan säilyttämisen. Lakivaliokunta onkin korostanut sen tärkeyttä,
että valvontarangaistukseen tuomitulla on työtä, hän opiskelee tai että hänellä on muuta suun-
niteltua aktiivista toimintaa (hallituksen esityksessä HE 17/2010 vp s. 37 on tosin mainittu, että
valvontarangaistus ei soveltuisi sellaisille matkatyötä tekeville, joiden kohdalla toimintavelvolli-
suudesta ei voitaisi selviytyä 50 viikkotunnissa).

Valvontarangaistuksesta säädettäessä lakivaliokunta (LaVM 30/2010 vp) on tähdentänyt sitä,
että valvontarangaistuksen käyttöönotolla ei saa aiheuttaa kunnille lisäkustannuksia. Käytän-
nössä tämä tarkoittaa sitä, että ainakaan kuntien ei ole edellytetty järjestävän mitään toimintaa
valvontarangaistusta suorittaville. Valvontarangaistusta suorittavat ovat samalla viivalla mui-
den kuntalaisten kanssa muun muassa päihdehuolto- ja asumispalveluiden suhteen. Näin ol-
len valvontarangaistukseen liittyvät tukitoimet ja toimintaohjelmat ovat jääneet täysin Rikos-
seuraamuslaitoksen vastuulle.

Valvontarangaistuksen nykyinen käyttöala on jäänyt epäselväksi. Mietintö ei selvennä tätä
eikä siinä selosteta myöskään sitä, millaista mahdollista suunniteltua aktiivista toimintaa Ri-
kosseuraamuslaitos (tai velvoitteen puuttumisesta huolimatta mahdollisesti kunnat) ovat järjes-
täneet tai järjestävät. Siihen nähden, että valvontarangaistuksen on korostettu olevan suunnat-
tu työssä tai opiskelussa käyville ja valvontarangaistuksen käyttömäärät ovat pienet, herää
kysymys, onko tarkoituksena ollut, että sinänsä valvontarangaistukseen hyvin kykenevä päih-
deongelmaton henkilö voi joutua vankilaan yksinomaan työttömyytensä tai opiskelemattomuus-
tensa takia? Ilmeisesti työtön mutta päihdeongelmainen henkilö sen sijaan voi päästä valvon-
tarangaistukseen vankilan sijasta sen takia, että valvontarangaistussuunnitelman mukaiseksi
sisällöksi saattaa olla tarjolla päihdeohjelmia.

Valvontarangaistukseen liittyvänä yksityiskohtana kiinnittäisin huomiota ehdotettuun yhdys-
kuntaseuraamusten täytäntöönpanolain 53 §:ään. Säännöksen yhteydessä herää kysymys,
olisiko myös valvontarangaistukseen määrätyn henkilön asuinkumppanilla säännöksen mu-
kainen valitusoikeus itselleen vastaisesta päätöksestä.

Merkille on pantava, että Rikosseuraamuslaitoksen määrärahatilanne on erittäin kireä ja että
vankiluvun ennakoitua suurempaan kasvuun on varauduttava (VaVM 26/2011 vp, s. 43). Val-
tiovarainvaliokunta on lisäksi korostanut:

”... , että rangaistusten täytäntöönpanon vaikuttavuuden parantamiseksi on myös huolehdittava rangaistusajan sisällön kehittamisestä sekä siihen tarvittavista resursseista. Hallitusohjelman mukaisesti myös vankilasta vapautuminen toteutetaan suunnitellusti siten, että kuntoutus ja muut tukitoimet jatkuvat katkeamattomasti vapautumisen jälkeen. Valiokunta korostaa, että tämän tavoitteen toteutuminen edellyttää tiivistä yhteistyötä kuntien sekä muiden yhteistyöviranomaisten ja vapaaehtoisjärjestöjen kesken.” (VaVM 26/2011 vp, s. 43).

Valtiontalouden menoleikkaukset merkitsevät Rikosseuraamuslaitokselle vuotuisia noin viiden miljoonan euromääräisiä menotason sopeuttamistoimia vuosille 2013–2016.¹ Yhdyskuntaseuraamustoimikunnan mietinnössä korostetaan myös jopa huomiota herättävän usein sitä, että ehdotukset eivät merkitse kunnille lisämenoja. Ylipäättään toimikunta pitää ehdotustensa toteuttamisen taloudellisia nettovaikutuksia vaikeasti arvioitavina, kun ehdottoman vankeuden käytön vähentymisestä ei ole tarkkaa tietoa tai takeita.

Näen näissä olosuhteissa vaaran siitä, että valtiovarainvaliokunnan peräänkuuluttamat tavoitteet ja esille tuomat huolet voidaan jäädä vaille riittävää vastausta. Hallinnonala on resursoitava sen tehtäviä vastaavalla tavalla ja sinne on tarvittaessa oltava valmis suuntaamaan jatkuvien leikkausten sijasta myös lisäresursseja.

¹ <http://www.rikosseuraamus.fi/57800.htm>.